

¹Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, м. Суми
²Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

СОЦІАЛЬНА ТА ДЕМОГРАФІЧНА СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ

Проведено аналіз стану соціальної та демографічної складових економічної безпеки країни за показниками чисельності населення за віковими групами, народжуваності та смертності населення, загальної захворюваності тощо. Визначено зміни вікової структури населення, що пов'язані зі зменшенням частки працездатного населення та збільшенням кількості людей старшого і похилого віку відповідно.

Визначено «дуже високий» рівень демографічного старіння в Україні, що буде сприяти подальшому скороченню трудового потенціалу країни, збільшенню демографічного та економічного навантаження на працездатне населення.

Проблеми, виклики та ризики в соціальній та демографічній сферах свідчать про несформованість в Україні цілісної концепції соціального захисту.

Ключові слова: економічна безпека; соціальна безпека; демографічна безпека; трудовий потенціал; працездатне населення.

Постановка проблеми. Економічна безпека будь-якої держави є важливим компонентом системи національної безпеки, що спрямована на захист національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх економічних загроз [1; 2; 3].

Складовими економічної безпеки є фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека тощо [2; 4].

Оцінка стану складових економічної безпеки свідчить про те, що макроекономічна та науково-технологічна складові перебувають в зоні критичного стану. Водночас переважна більшість складових рівня економічної безпеки, у тому числі соціальна складова знаходиться у зоні небезпечного стану безпеки, зокрема на межі критичного стану перебуває енергетична та демографічна складові

безпеки [4].

Соціальна складова є важливим чинником для забезпечення сталого розвитку та передбачає захищеність життєво важливих інтересів суспільства, пожвавлення економічної активності, зростання рівня життя та добробуту населення, збереження та зміцнення здоров'я для формування високого рівня людського капіталу, особливо в умовах кризових явищ та нестабільності економічного розвитку [5; 6].

Негативні явища, що виникають в соціальній сфері, призводять до соціального напруження та виступають реальною загрозою для національної безпеки держави. Однією із таких загроз є і демографічна криза, що формувалася протягом багатьох десятиліть і з кожним роком тільки поглиблюється. Запобігання таких загроз залежить від проведеної в державі активної соціальної політики як основи її соціальної та демографічної безпеки [2].

Необхідною умовою для нормального стійкого розвитку країни стає забезпечення захисту життєво важливих інтересів громадян, суспільства та держави. Забезпечення економічної безпеки країни в соціальній та демографічній сферах безпосередньо пов'язано зі станом її людського та зокрема – трудового потенціалу [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна та демографічна складові економічної безпеки держави постійно перебувають у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Підвищена увага до проблем економічної безпеки зумовлена насамперед існуючими загрозами та ризиками у суспільно-політичному та економічному житті, які мають глобальний характер.

Зокрема ґрунтовні дослідження різних аспектів національної економічної безпеки висвітлені у працях І. Гнибіденка [6], Е. Лібанової [7], Я. Жаліла [1], С. Стеценко [3], Т. Сак [2], О. Іванісова [9], Г. Ейтутіса [4] та ін.

Теоретичні і практичні аспекти економічної безпеки та її складових висвітлено в роботах зарубіжних учених, таких як G. Cipriani [10], G. Tachmatzidis [11], G. Zoidze [12].

Методичні підходи до оцінки економічної безпеки та її складових визначено у роботах Г. Ейтутіса [4], І. Гнибіденка із співавт. [6], В. Мартинюк [13].

Аналізу соціальних і демографічних аспектів економічної безпеки присвячено роботи Л. Акімової [7], О. Гапеевої [5], О. Іванісова [9], І. Цвігун [14].

У зв'язку з цим актуальним науковим завданням є формування теоретичних та практичних засад економічної безпеки, які відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку країни та відстоюванні інтересів її громадян.

Більшість проведених досліджень вказує на те, що саме соціальна та демографічна сфери мають критично важливе значення для економічного розвитку, оскільки саме з ними пов'язано відтворення людського та соціального капіталу, однак залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого вивчення питання соціальної та демографічної складових економічної безпеки як критеріїв досягнення сталого розвитку та економічного зростання держави, спроможної запобігати соціальним викликам, ризикам та загрозам.

Метою статті було оцінити складові, які обумовлюють соціальну та демографічну безпеку країни.

Матеріал та методи дослідження. У роботі використано аналітичний, статистичний методи дослідження, метод системного підходу та порівняльного аналізу. Інформаційною базою дослідження слугували експрес-випуски Державної служби статистики України [15], статистичні звіти та дані Міністерства фінансів України про рівень смертності населення України [16].

Робота виконувалася за рахунок коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідного проєкту «Організаційно-економічне забезпечення повоєнного сталого розвитку територій на основі інфраструктурно-сервісної методології розвитку інноваційних спільнот».

Виклад основного матеріалу. Демографічні показники є одним із критеріїв соціально-економічного розвитку суспільства. Низька народжуваність, висока смертність, значна міграція, високий рівень загальної захворюваності населення та поширеності хвороб, суттєві регіональні диспропорції у рівнях захворюваності спостерігаються в Україні вже не одне десятиліття [17].

Станом на 01 січня 2021 року чисельність постійного населення України (без тимчасово окупованих територій Криму, Севастополя та частини Донецької та Луганської областей) становила 41,4 млн осіб, у тому числі – 19,2 млн чоловіків, 22,2 млн жінок (із загальної чисельності населення – 10,1 млн осіб у віці 60 років і старше) [15]. Тобто за період з 1991 року, Україна втратила понад 10 млн свого населення. За прогнозами Міжнародного валютного фонду (МВФ), чисельність населення України буде знижуватися й надалі приблизно

на 30% до 2050 року [16]. Основною причиною такого скорочення є від'ємний природний приріст – перевищення кількості померлих над кількістю народжених.

Коефіцієнт природного приросту (скорочення) населення у 2021 році становив $-11,2\%$ та був найвищим за останні 10 років (рис. 1). Найменше значення природного убутку населення спостерігалось впродовж 3 років у період 2011–2013 рр., що було пов'язано із збільшенням народжуваності. Проте з 2014 року, у період соціально-економічної та військово-політичної нестабільності, пов'язаної з військовими діями на Донбасі, анексії Кримського півострову, рівень народжуваності почав знижуватися, а темпи цього процесу – зростати з кожним наступним роком [18]. В цих умовах також відбулося зростання показника зовнішньої міграції працездатного населення та поява нового явища для нашої держави – вимушеного переселення населення з тимчасово окупованих територій [19].

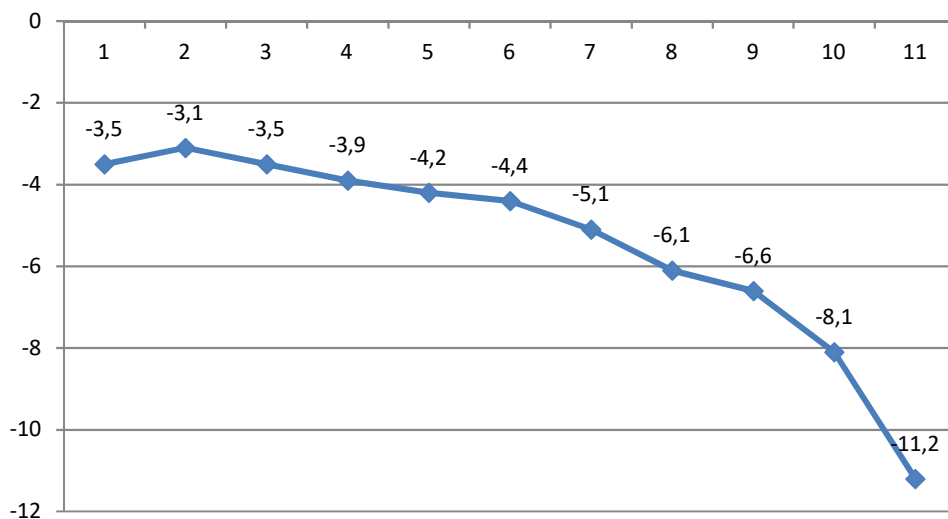

Рис. 1. Динаміка природного приросту (скорочення) населення України, (на 1 000 наявного населення)

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [15]

Явище депопуляції для нашої країни набуло вже сталого характеру, проте суттєве занепокоєння викликає саме інтенсивність цього процесу.

Коефіцієнт природного приросту (скорочення) має географічні особливості, який характеризується найбільшими від'ємними значеннями в північному, північно-східному та східному регіонах

країни: Чернігівська (-13,8 ‰), Сумська (-12,2 ‰), Полтавська (-11,5 ‰), Запорізька (-11,2 ‰), Дніпропетровська (-10,8 ‰), Харківська області (-10,4 ‰).

Висока інтенсивність депопуляції (низький рівень народжуваності та високий рівень смертності) в цих регіонах простежується вже не перший рік і пов'язана переважно із нестабільною економічною ситуацією, погіршенням екологічного стану навколишнього середовища та високим рівнем загальної захворюваності населення, зокрема хронічної неінфекційної патології тощо [17].

Однак і регіони центральної частини України (Кіровоградська та Черкаська області) мають високі коефіцієнти природного скорочення їх населення (по -11,4 ‰ відповідно), що викликає суттєве занепокоєння.

Зміни вікової структури населення відбувається у напрямку зменшення частки працездатного населення та дітей віком від 0 до 14 років. У 2021 році кількість осіб віком 0–14 років становила 6,3 млн осіб (15,2% від всього населення) та була меншою, порівняно із віковою групою 65 років і старше (7,2 млн осіб, 17,4% від всього постійного населення) (таблиця).

Таблиця

Чисельність постійного населення України за окремими віковими групами, (тис. осіб / % до постійного населення)

Роки	Всього постійного населення	0 – 14 років		15 – 64 років		60 років і старше		65 років і старше	
		всього	у %	всього	%	всього	%	всього	%
2011	45598,2	6496,0	14,2	32137,0	70,5	9532,4	20,9	6965,2	15,3
2012	45453,3	6531,5	14,4	31993,3	70,4	9618,0	21,2	6928,5	15,2
2013	45372,7	6620,6	14,6	31846,8	70,2	9702,1	21,4	6905,3	15,2
2014	45245,9	6710,7	14,8	31606,4	69,9	9753,3	21,6	6928,8	15,3
2015	42759,7	6449,2	15,1	29634,7	69,3	9330,4	21,8	6675,8	15,6
2016	42590,9	6494,3	15,2	29327,7	68,9	9417,2	22,1	6768,9	15,9
2017	42414,9	6535,5	15,4	29011,9	68,4	9545,9	22,5	6867,5	16,2
2018	42216,8	6530,5	15,5	28719,0	68,0	9679,8	22,9	6967,3	16,5
2019	41983,6	6481,0	15,4	28468,0	67,8	9827,1	23,4	7034,6	16,8
2020	41732,8	6386,8	15,3	28199,5	67,6	9978,2	23,9	7146,5	17,1
2021	41418,7	6279,8	15,2	27927,7	67,4	10121,6	24,4	7211,2	17,4

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [15]

На сучасному етапі старіння населення (зменшення частки дітей і збільшення частки людей старшого і похилого віку) є серйозною проблемою для України, що пов'язано із зниженням народжуваності та збільшенням тривалості життя. Збільшення чисельності літніх

людей призводить до збільшення видатків на систему охорони здоров'я, пов'язаних із високими показниками захворюваності серед людей похилого віку [20]. Крім того, стрімке старіння населення буде сприяти подальшому скороченню трудового потенціалу країни, збільшенню демографічного та економічного навантаження на працездатне населення, а також перевищенню кількості споживачів над чисельністю економічно активного населення.

За шкалою Е. Росета, країни, в яких частка населення віком 60 років і старше становить більше 12% від загальної чисельності населення відносять до демографічно «старих». Шкала демографічного старіння ООН свідчить про «старе» населення, якщо частка осіб у віці 65 років і старше становить 7% і більше від загальної чисельності населення країни [21].

Відповідно до шкал Ж. Боже-Гарнье, Е. Росета та ООН, рівень демографічного старіння в Україні за останнє десятиліття характеризується як дуже високий, а процеси старіння з кожним роком лише посилюються.

Впродовж 2011–2021 рр., частка населення віком старше за 60 років у віковій структурі населення збільшилася з 20,9% до 24,4%, осіб при одночасному зменшенні питомої ваги осіб працездатного віку (15–64 років) з 70,5% до 67,4% відповідно (табл. 1).

Станом на початок 2021 року, чисельність людей пенсійного віку, які перебували на обліку в органах Пенсійного фонду України, становила 10,8 млн осіб (26,1% від загальної чисельності населення), з них 2,7 млн працюючих осіб. Переважна більшість осіб (74,3%) отримувала пенсію за віком, 13,8% особам пенсійні виплати були призначені по інвалідності.

В Україні збільшення частки осіб пенсійного віку в загальній чисельності населення розглядається здебільшого як негативний фактор економічного та інноваційного розвитку [20]. Однак на фоні прискорених темпів старіння населення, залучення осіб пенсійного віку до продовження їх трудової діяльності могло б бути одним із факторів підвищення соціально-економічного розвитку країни. Держава у свою чергу повинна гарантувати кожному її громадянину незалежно від його віку право на трудову діяльність і гідну оплату праці.

Зміни вікової структури населення в бік його старіння, послаблюють інноваційний розвиток національної економіки, оскільки держава за таких умов буде змушена зменшити витрати на освіту та на науково-технічні розробки, натомість збільшити витрати на соціальне забезпечення та на охорону здоров'я [20].

Про демографічне неблагополуччя, що посилюється з кожним роком, свідчить і кількість померлих жителів України. У 2020 році кількість померлих становила 15,9 осіб на 1000 наявного населення, що у 2 рази перевищувало кількість живонароджених (7,8 осіб на 1000 наявного населення), тоді як у 2021 році кількість померлих (18,5 осіб на 1000 наявного населення) перевищувала кількість живонароджених (7,3 осіб на 1000 наявного населення) уже у 2,5 рази (рис. 2). Тобто рекордні демографічні втрати, що припали на передвоєнний 2021 рік, були спричинені, зокрема, впливом пандемії COVID-19.

Наслідки депопуляції населення для економіки є катастрофічними, що пов'язано саме із зменшенням відтворення трудового потенціалу країни, тобто – кількості працездатного населення. Крім того, явища депопуляції будуть призводити до зниження оборонного потенціалу країни та ускладнювати її сталий економічний розвиток [18].

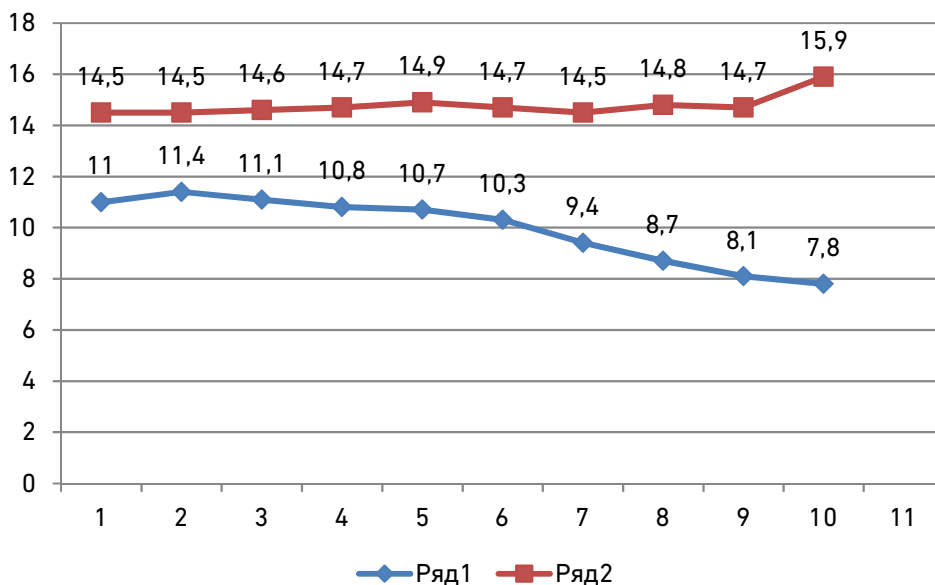

Рис. 2. Загальні коефіцієнти народжуваності та смертності населення, (на 1 000 наявного населення)

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [15]

У 2021 році і кількість померлих становила 71,42 тис. осіб, що на 15,8% перевищувало показник смертності за аналогічний період 2015 року. За останній рік смертність в Україні зросла на 13,6% (рис. 3).

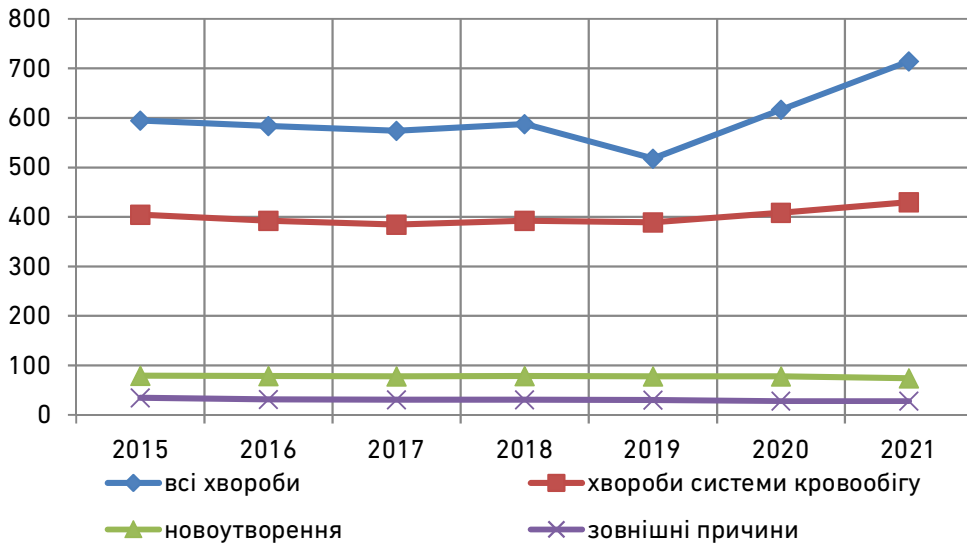

Рис. 3. Динаміка смертності населення України, тис. осіб

Джерело: Побудовано автором за даними Міністерства фінансів України [16]

Впродовж останніх років у структурі смертності населення України основними причинами були хвороби системи кровообігу, новоутворення та зовнішні причини. Пандемія COVID-19 порушила «традиційну» структуру смертності населення у 2021 році. Показник смертності внаслідок коронавірусної хвороби (COVID-19, вірус ідентифікований) зайняв друге місце у загальній структурі смертності (після хвороб системи кровообігу) та став причиною смерті серед 12,04% усіх померлих осіб (рис. 4).

Смертність населення внаслідок неінфекційних захворювань, зокрема хвороб системи кровообігу, з кожним роком зростає. Хвороби системи кровообігу (ХСК) впродовж декількох десятиліть продовжують залишатися домінуючою причиною передчасної смертності в Україні, зумовлюючи кожний третій її випадок, а ймовірність померти від ХСК у працездатному віці в Україні у рази вища ніж у Європі в цілому [22; 23].

Хвороби системи кровообігу стали причиною смерті серед 60,20% померлих громадян у 2021 році. Зокрема через ішемічну хворобу серця померло 42,10% осіб, цереброваскулярні хвороби стали причиною смерті для 11,56% жителів України.

Рис. 4. Структура смертності населення України за 2021 рік, %

Джерело: побудовано автором за даними Міністерства фінансів України [16]

Новоутворення стали причиною смерті для 10,42% населення, через зовнішні причини смерті померло 3,93% населення. Причому, за даними офіційної статистики, кількість смертей, спричинених зовнішніми причинами, у тому числі транспортними нещасними випадками, останніми роками має тенденцію до зменшення.

Висновки. Існуючі виклики та загрози в соціальній та демографічній сферах, такі як депопуляція, низька народжуваність, висока смертність, передчасна смертність людей в працездатному віці, зміни у віковій структурі в бік постаріння населення (збільшення частки літніх людей) унеможливають стабільний соціально-економічний розвиток держави та призводять до зниження національної економічної безпеки.

Соціальна та демографічна складові економічної безпеки повинні стати ресурсом для економічного зростання країни, оскільки вони спрямовані на відтворення людського капіталу.

1. Жаліло Я. Особливості реалізації економічної політики держави в умовах сучасних тенденцій суспільного розвитку. *Економічна теорія*. 2016. № 1. С. 39–52.
2. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 336–340.
3. Стеценко С. П. Економічна безпека: сутність і структура. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 24. С. 104–106.
4. Ейтутіс Г. Д., Попова Д. В. Дослідження складових економічної безпеки України для сталого розвитку держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018.

№ 62. С. 29–36. **5.** Гапєєва О. М., Лобза А. М. Система соціальної складової економічної безпеки в умовах сталого розвитку. *Економіка і організація управління*. 2021. № 3(43). С. 73–81. **6.** Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін.; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. К. : КНЕУ, 2006. 292 с. **7.** Акімова Л. М. Механізми впливу інструментів державного регулювання на економічну безпеку держави у соціальній і демографічній сферах: світовий досвід. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 6(9). С. 80–91. **8.** Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності : колективна монографія / за ред. Е. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2017. 368 с. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/2017_lud_rozvytok_kolektyvna.pdf (дата звернення: 14.02.2023). **9.** Іванісов О. В., Агавердієва Х. Ф., Лебединська О. С. Демографічна безпека України: сучасні виклики та загрози. *Економіка і фінанси*. 2019. № 1. С. 28–39. **10.** Cipriani G. P., Fioroni T. Endogenous demographic change, retirement, and social security. *Macroeconomic Dynamics*. 2019. Vol. 25, Issue 3. Pp. 609–631. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1365100519000269>. **11.** Tachmatzidis I. Covid-19 pandemic: socio-economic, psychological and philosophical issues on security. *European Research Studies Journal*. 2020. Vol. 23, Issue 3. URL: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/78986> (дата звернення: 14.02.2023). **12.** Zoidze G. Importance of euro-atlantic integration: democracy, security and economic development. *Three Seas Economic Journal*. 2021. Vol. 2, Issue 3. Pp. 1–7. URL: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2021-3-1> (дата звернення: 14.02.2023). **13.** Мартинюк В. П. Оцінка стану національної економіки на основі інтегрального показника економічної безпеки держави. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. № 25(1). С. 179–187. **14.** Цвігун І. А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2013. 400 с. **15.** Державна служба статистики України. Демографічна та соціальна статистика. Населення та міграція. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.02.2023). **16.** Минфин. Смертність в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/people/deaths/2021/> (дата звернення: 03.02.2023). **17.** Скиба О. О., Корнус О. Г., Тонкопей Ю. Л., Корнус А. О. Державна політика в сфері громадського здоров'я в період пандемії COVID-19 як фактор сталого соціально-економічного розвитку. *Україна. Здоров'я нації*. 2022. № 1(67). С. 27–33. DOI: 10.24144/2077-6594.1.1.2022.254632. **18.** Курило І. О. Особливості відтворення населення в Україні напередодні широкомасштабного російського вторгнення. *Економіка і суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-41>. **19.** Захарова О. В. Демографічне старіння населення: наслідки та перспективи для України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Економіка*. 2018. № 9(37). С. 11–15. **20.** Карпенко А. В., Будицька Ю. О. Вплив старіння населення на кадрове забезпечення інноваційного розвитку економіки України. *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку*. 2018. № 4(06). С. 27–38. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2018-4/06-03>. **21.** Россет Э. Процесс старения населения. М., 1968. 510 с. **22.** Іванюк А. В., Орлова Н. М. Хвороби системи кровообігу як причина втрати трудового потенціалу Київської області. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2021. Вип. 4(86). С. 26–33. **23.** Садовський В. А., Семенченко Г. В., Подхалюзін А. Ю. Ознаки стратегії сталого розвитку економіки галузі охорони здоров'я. *Економічні студії*. 2018. № 4. С. 66–69.

REFERENCES:

1. Zhalilo Ya. Osoblyvosti realizatsii ekonomichnoi polityky derzhavy v umovakh suchasnykh tendentsii suspilnoho rozvytku. *Ekonomichna teoriia*. 2016. № 1. S. 39–52.
2. Sak T. V. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: poniattia, struktura, osnovni tendentsii. *Innovatsiina ekonomika*. 2013. № 6. C. 336–340.
3. Stetsenko S. P. Ekonomichna bezpeka: sutnist i struktura. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2013. № 24. S. 104–106.
4. Eitutis H. D., Popova D. V. Doslidzhennia skladovykh ekonomichnoi bezpeky Ukrainy dlia staloho rozvytku derzhavy. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2018. № 62. S. 29–36.
5. Hapieieva O. M., Lobza A. M. Systema sotsialnoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky v umovakh staloho rozvytku. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. 2021. № 3(43). S. 73–81.
6. Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska praktyka : monohrafiia / I. F. Nybidenko, A. M. Kolot, O. F. Novikova ta in. ; za red. I. F. Hnybidenka, A. M. Kolota, V. V. Rohovoho. K. : KNEU, 2006. 292 s.
7. Akimova L. M. Mekhanizmy vplyvu instrumentiv derzhavnogo rehuliuвання na ekonomichnu bezpeku derzhavy u sotsialnii i demohrafichnii sferakh: svitovy dosvid. *Public administration aspects*. 2018. № 6 (9). S. 80–91.
8. Liudskyi rozvytok v Ukraini: instytutysiine pidgruntia sotsialnoi vidpovidalnosti : kolektyvna monohrafiia / za red. E. Libanovoi. Kyiv : In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M. V. Ptukhy NAN Ukrainy, 2017. 368 s. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/2017_lud_rozvytok_kolektyvna.pdf (data zvernennia: 14.02.2023).
9. Ivanisov O. V., Ahaverdiieva Kh. F., Lebedynska O. S. Demohrafichna bezpeka Ukrainy: suchasni vyklyky ta zahrozy. *Ekonomika i finansy*. 2019. № 1. S. 28–39.
10. Cipriani G. P., Fioroni T. Endogenous demographic change, retirement, and social security. *Macroeconomic Dynamics*. 2019. Vol. 25, Issue 3. Pp. 609–631. Doi: <https://doi.org/10.1017/S1365100519000269>.
11. Tachmatzidis I. Covid-19 pandemic: socio-economic, psychological and philosophical issues on security. *European Research Studies Journal*. 2020. Vol. 23, Issue 3. URL: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/78986> (data zvernennia: 14.02.2023).
12. Zoidze G. Importance of euro-atlantic integration: democracy, security and economic development. *Three Seas Economic Journal*. 2021. Vol. 2, Issue 3. Pp. 1–7. URL: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2021-3-1> (data zvernennia: 14.02.2023).
13. Martyniuk V. P. Otsinka stanu natsionalnoi ekonomiky na osnovi intehralnoho pokaznyka ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo*. № 25(1). S. 179–187.
14. Tsvihun I. A. Demohrafichna bezpeka Ukrainy ta napriamy yii rehuliuвання : monohrafiia. Kamianets-Podilskyi : Vydavets PP Zvoleiko D. H., 2013. 400 s.
15. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Demohrafichna ta sotsialna statystyka. Naselennia ta mihratsiia. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 03.02.2023).
16. Myfnyn. Smertnost v Ukrayne. URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/people/deaths/2021/> (data zvernennia: 03.02.2023).
17. Skyba O. O., Kornus O. H., Tonkoei Yu. L., Kornus A. O. Derzhavna polityka v sferi hromadskoho zdorovia v period pandemii COVID-19 yak faktor staloho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku. *Ukraina. Zdorovia natsii*. 2022. № 1(67). S. 27–33. DOI 10.24144/2077-6594.1.1.2022.254632.
18. Kurylo I. O. Osoblyvosti vidtvorennia naselennia v Ukraini naperedodni shyrokomasshtabnoho rosiiskoho vtorhnennia. *Ekonomika i suspilstvo*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-41>.
19. Zakharova O. V. Demohrafichne starinnia naselennia: naslidky ta perspektyvy dlia Ukrainy. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Ser. Ekonomika*. 2018. № 9(37). S. 11–15.
20. Karpenko A. V., Budytska Yu. O. Vplyv starinnia naselennia na kadrove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ekonomiky

Ukrainy. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo: trendy rozvytku*. 2018. № 4(06). S. 27–38. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2018-4/06-03>. **21.** Rosset E. Protsess stareniya naseleniya. M., 1968. 510 s. **22.** Ivaniuk A. V., Orlova N. M. Khvoroby systemy krovoobihu yak prychna vtraty trudovoho potentsialu Kyivskoi oblasti. *Visnyk sotsialnoi hihieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy*. 2021. Vyp. 4(86). S. 26–33. **23.** Sadovskiy V. A., Semenchenko H. V., Podkhaliuzin A. Iu. Oznaky stratehii staloho rozvytku ekonomiky haluzi okhorony zdorovia. *Ekonomichni studii*. 2018. № 4. S. 66–69.

Skyba O. O. ^[1: ORCID ID: 0000-0003-4214-4515],

Candidate of Biological Sciences (Ph.D.), Associate Professor,

Savina N. B. ^[2: ORCID ID: 0000-0001-8339-1219],

Doctor in Economics, Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

²Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy

SOCIAL AND DEMOGRAPHIC COMPONENTS OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE: CURRENT STATE, CHALLENGES, THREATS

An analysis of the state of the social and demographic components of the country's economic security was carried out based on indicators of population size by age group, birth rate and death rate, general morbidity, etc. Changes in the age structure of the population have been determined, which are associated with a decrease in the share of the working population and children aged 0 to 14 years and an increase in the number of older and elderly people, respectively.

A "very high" level of demographic aging in Ukraine has been determined, which will contribute to the further reduction of the country's labor potential, an increase in the demographic and economic burden on the working population, and an increase in expenditures on the health care system associated with high morbidity rates among the elderly.

An analysis of the dynamics of mortality over the past 10 years indicates a demographic disadvantage that is increasing every year. The number of deceased residents of Ukraine in 2021 exceeded the number of live births by 2.5 times. Over the past year, mortality in Ukraine has increased by 13.6%, which is also due to the impact of the COVID-19 pandemic.

COVID-19, the identified virus took second place in the overall structure of mortality (after diseases of the circulatory system). Mortality of the population due to diseases of the circulatory system continues to grow every year.

The identified phenomena of depopulation will lead to a decrease in the defense potential of the country and its sustainable economic development. Social and demographic components of economic security should become a

resource for the country's economic growth, as they are aimed at reproduction of human capital.

Problems, challenges and risks in the social and demographic spheres testify to the lack of formation of a holistic concept of social protection in Ukraine.

Keywords: economic security; social security; demographic security; labor potential; working population.

Отримано: 10 березня 2023 року

Прорецензовано: 16 березня 2023 року

Прийнято до друку: 31 березня 2023 року